

непрымальным. Я вельмі ўдзячны, што ён падтрымаў маё імкненне да гэтай працы і надаў мне ўпэўненасці ў сваіх сілах. Адночы, калі я выказаў сумнеў, ці змагу адужаць яе, не маючы грунтоўнай філалагічнай падрыхтоўкі, ён сказаў: “Уладзімір Даль паводле адукацыі таксама не мовазнавец, а паглядзіце на вынікі яго працы”. Разам з тым перасцерагаў ад паспешлівасці вядомай прыказкай: “Хутка каты робяцца, ды сляпяя родзяцца”.

Фёдар Янкоўскі назаўсёды застанеца ў маёй памяці як узор беларускага інтэлігента, сапраўднага навукоўца, як увасабленне найлепшых рыс характару нашага народа. Не ведаю, ці быў ён шляхцічам з паходжання, але ў жыцці ён быў сапраўдным арыстакратам. Бо праўдзівы арыстакратызм ярка і палягае ва ўсведамленні асабістай адказнасці за лёс Айчыны.

Юрась Санько*

МОЙ ДАРАГІ НАСТАЎНІК

Ён ніколі не спазняўся – ні на лекцыі, ні на практычныя заняткі. Быў чалавекам высокай культуры паводзін і вялікага розуму. Ніколі не павысіў голасу, не сказаў нічога дрэннага на студэнтаў. Моў толькі паківаць галавою, калі хто-небудзь заслугоўваў дакору. На лекцыі ніколі не стаяў за кафедрай і не чытаў з канспекта. Хадзіў. Калі-нікалі толькі даставаў з кішэні маленькую паперку, каб паглядзець нешта. Яго лекцыі былі вельмі змястоўныя, і мы стараліся запісаць кожнае слова – канспекты ва ўсіх былі поўныя, падручнікаў жа не было.

Усе выкладчыкі кафедры былі таленавітыя людзі, не было выпадковых – падбіраў, мабыць. Фёдар Янкоўскі быў для нас як бог. Душой жа нашай групы быў Яўген Адамовіч, які чытаў у нас беларускую мову, а на перапынках расказваў розныя цікавыя гісторыі.

Ні да якога іншага экзамену ці заліку мы не рыхтаваліся так, як да тых, што прымаў Янкоўскі. Здавалі раз залік па гістарычнай граматыцы. Фёдар Міхайлавіч выйшаў у калідор і кажа да нас: “Я прашу прабачэння, ці можаце вы пачакаць паўгадзіны?” Ну хіба мы можам запырэчыць? Нам жа і добра – можна яшчэ падвучыць. І так два ці тры разы. Потым выйшаў, кажа старасту сабраць заліковыя кніжкі – і на стол. Мы зайшлі ў аўдыторыю і ён хвілін дзесяць казаў нам пра нашу адказнасць, што мы выбралі такі жыццёвы шлях: выкладаць нацыянальную мову, пра тое, што выкладчык беларускай мовы павінен быць высокаадукаваным чалавекам, павінен быць эрудытам у кожнай галіне, каб мець адказ на любое пытанне. Гаварыў пра значэнне роднай мовы і пра тое, якія ў яго добрыя, працавітыя студэнты. І ўрэшце кажа: “І я не памылюся, калі кожнаму пастаўлю залік”.

---

* Выпускнік 1972 г.

Мы – студэнты, адчувалі несправядлівасць да нашага выкладчыка. Ча-му такі выдатны спецыяліст не доктар навук і не прафесар? Выкладчык гісторыі КПСС, выкладчык рускай літаратуры – тытулаваныя, а Янкоўскі – не. Мы разумелі, што гэта ўсё невыпадкова.

Аднаго разу я казаў яму пра засілле рускай мовы, а ён мне: “А хто цябе цягне за язык гэта гаварыць?” Вучыў быць аспярожным... Але я малады быў гарачлівым. Аднойчы на лекцыі па літаратуры Міхась Лазарук выказаўся ў такім сэнсе, што наша мова рана ці позна знікне. Для нас гэта быў шок, па аўдыторыі пракаціўся гул. Я не вытрымаў: “Як вы можаце так гаварыць, калі вы з гэтага хлеб масце?!” А той быў ужо тады, відаць, доктарам навук і прафесарам. І ён, угневаўшыся, гукнуў на мяне: “Вон з аўдыторыі! Інстытут вы не скончыце!” Што ўжо мне было пасля гэтага траціць? “Не вы мяне прымалі – не вам мяне выключаць!”, – агрызнуўся я і выйшаў.

Разумеючы, што дні маёй навукі злічаныя, закінуў у любову, перастаў хадзіць і на лекцыі, і на практычныя заняткі. Мой прыяцель, Валер Маслаў, аднойчы прыйшоў у інтэрнат і кажа: “Янкоўскі хоча з табой пагаварыць”. Ну, што мне рабіць? Прычапурыўся, пагаліўся, прыйшоў у інстытут. Фёдар Міхайлавіч пытаецца: “Што здарылася?” А я адказваю пытаннем на пытанне: “Нашто мы вучымся?” А побач стаў сакратар партарганізацыі – Міхась Яўневіч. І я раскааў усё, як было. Янкоўскі ўважліва выслухаў, перапытаў: “Гэта ўсё так?” Я кінуў. Тады ён цвёрда сказаў: “Каб заўтра быў на занятках”. Я стаў нешта мямліць, маўляў, усё адно не здам гэты экзамен. “Я сказаў, – не павышаючы голасу, паўтарыў ён, – каб заўтра быў на занятках”... І ўвечерню я здаў Лазаруку экзамен, як быццам нічога паміж намі не было.

На чацвёртым курсе Янкоўскі выклікаў мяне і кажа: “Зайдзіце ў Нацыянальную бібліятэку, у беларускі аддзел, назавіце сваё прозвішча і вам выдадуць пропуск”. Я так і зрабіў. Узяў там “Мужыцкую праўду” Каліноўскага, перапісаў усё кірыліцай. Замовіў “Гісторыю Беларусі” Уладзіміра Пічэты. Памятаю такі эпізод. У чыгальнай зале падышоў да мяне вядомы тады гісторык Лаўрэнцій Абэцэдарскі. А на маім стале якрэз ляжала Пічэтава “Гісторыя”. Папытаўся, адкуль я. Кажу, адтуль і адтуль, цяпер жыву ў Оршы. “І я з тых мясцін, з Копыся, – адзначыў ён і параіў: “Вось што трэба чытаць”. Паказаў мне кнігу “История Литовского государства с древнейших времен” П. Бранцава. Я ўзяў яе, выпісаў што-кольвечы. Але асаблівага ўражання кніга не зрабіла.

У 1971 г., на пачатку пятага курса сустрэў мяне Янкоўскі на калідоры (у кабінет на кафедры ён ніколі не выклікаў), запыніў і кажа: “Ёсць вакансія на паўстаўкі – мог бы пасля заняткаў працаваць”. Адчуўшы маю зацікаўленасць, дадаў: “І запомні, што ты ідзеш на месца, дзе працаваў вельмі добры чалавек, Мікола Дзяшкевіч”. (Я ўжо ведаў, што Мікола

загінуў, ратуючы дзяцей, якія танулі ў рацэ.) Фёдар Міхайлавіч растлумачыў, што я павінен звярнуцца да Уладзіміра Юрэвіча, дырэктара Літаратурнага музея Янкі Купалы. Не адкладваючы, я так і зрабіў. Юрэвіч быў вельмі інтэлігентным, спакойным чалавекам. У музеі я працаваў навуковым супрацоўнікам: праводзіў экскурсіі, рабіў зверку тэкстаў (тады рыхтавалі бібліяграфію да юбілею паэта), ездзіў у службовыя выправы, у Копысь, у Зубава (калгас імя Янкі Купалы), у Ляўкі, у Клімавічы (раённы аддзел культуры і калгас імя Янкі Купалы), узгадняючы там мерапрыемствы да 90-гадовага юбілею песняра.

Пазнаёміўся ў музеі з Ліліяй Самалазавай, старэйшай за мяне гады на чатыры, якая стала працавала там літаратурным супрацоўнікам, а таксама з мастаком Лявонам Баразной. Гэта былі людзі нацыянальна свядомыя, разумныя, адукаваныя. Ад іх даведаўся шмат цікавага з таго, пра што тады не пісалі, пра што не прынята было гаварыць. Памятаю, Лілія казалася мне: “А ты ведаеш, што Купала адзін не ўхваліў будаўніцтва Беларуска-Канада?..” Даведаўся таксама пра адну непрыгожую гісторыю, звязаную з Алесем Есаковым, які працаваў вучоным сакратаром музея, а калі Юрэвіч пайшоў на пенсію, стаў дырэктарам.

На пачатку траўня, памятаю, цёпла было. Гэта быў 1972 г., Есакоў казаў мне: “Хадзем, пройдземся!” Пайшлі ў бок цырка, помніка Купалу яшчэ не было. “Юрась, хацеў папытацца, ці збіраешся пасля інстытута працаваць у нас? Калі так, станеш вучоным сакратаром. Ты ж адзіны мужчына тут. Праз два гады катэру атрымаеш.” Я адмовіўся, бо тады ўжо быў жанаты і мяне ў Оршы чакала сам’я. Калі вярталіся, кажу яму: “Чуў я, адзін беларускі ксяндз схваў у вайну нейкага чалавека. А калі прыйшлі Саветы, дык той гаварыў на яго, і ксяндз арыштаваў. І потым ён загінуў... Скажыце, калі ласка, навошта вы гэта зрабілі?” Есакоў спыніўся і казаў: “Юрка, такі быў час. Ты, можа, некалі гэта зразумееш”. Я быў тады малады наіўны. Калі пераказаў нашу гаворку Лявону Баразне, ён уразіўся маёй простаінейнасцю: “Ты так і спытаўся?”

Вядома, Янкоўскі ведаў, што там Лявон Баразна працуе. Гэта быў адкрыты, надзвычай смелы чалавек. Ён гаварыў тое, чаго тады ніхто не адважваўся сказаць. Быў фізічна моцным, каржакаватым. Насіў адметны шведар грубай вязкі, які яшчэ больш падкрэсліваў яго мужнюю постаць. Шмат ездзіў па Беларусі, замалёўваў народнае адзенне, збіраў незвычайныя старыя рэчы. У падвале музея, памятаю, стаялі яго кросны, стары гадзіннік, плечыны кошык. Можа, ён на гэтых кроснах і працаваў.

Усё, пра што ні гаварыў Лявон, было прасякнута нацыянальным духам. Казаў, што знішчаецца нацыянальная свядомасць, што чыноўнікі лезуць па грошы, зракаючыся ўсяго беларускага, казаў пра Алеся Разанава і яго сяброў, што наладзілі збор подпісаў, каб выкладанне вялося на беларускай мове. “Людзі патрабавалі выкладанне на роднай мове не ў ветэрынарным

інстытуце, а на філфаку, дзе гэтая мова вывучаецца! А з імі так расправіліся!” Звычайна мы сустрэкаліся ў падвальным памяшканні, дзе ён працаваў. Лявон рыхтаваў тады эскізны праект Купалаўскага мемарыяла ў Вязынцы. Памятаю, што меў з гэтым праблемы, бо праект доўга не зацвярджалі. Ведаў я, што жонка яго, Марыся, працуе ў музеі Якуба Коласа, няраз бачыў яе. Да нас нярэдка заходзіў адтуль і Іван Курбека... Не ведаў я, што больш з Лявонам не пабачуся. Праз два месяцы яго забілі...

Апошні раз я сустрэўся з Янкоўскім у 1976 г. Прыехаў у інстытут, каб пабачыцца са сваімі выкладчыкамі. Даведаўся, што ён у лечкамісіі, адведаў яго. Фёдар Міхайлавіч выйшаў на двор. Папытаўся, як мае справы. Я расказаў, што выкладаю асновы марксісцка-ленінскай эстэтыкі і этыкі ў тэхнікуме чыгуначнага транспарту, вяду вакальна-інструментальныя ансамблі. Але адзначыў, што ўсё гэта пустое, што хачу выкладаць родную мову і літаратуру. Убачыў на яго твары ўсмешку. Янкоўскі паціснуў мне руку і сказаў: “Я табе веру”.

Тамара Трофимович

ПРОФЕССОР Ф. М. ЯНКОВСКИЙ ОБ ИСТОРИКО-ЛИНГВИСТИЧЕСКОМ КОМПОНЕНТЕ ВЫСШЕГО ФИЛОЛОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Федор Михайлович Янковский извѣстен славянскому миру как белорусский ученый-лингвист, фольклорист, литератор. В сфере высшего филологического образования он также оставил заметный след, поскольку на протяжении многих лет был педагогом, который полностью отдавал свой талант качественной подготовке будущего учителя-словесника. Понимание того, что такая подготовка невозможна без привлечения историко-лингвистических знаний, было для Федора Михайловича естественным. Объяснительный потенциал исторического языкознания привлекал его, заставлял думать о том, как сделать этот потенциал понятным студенту-филологу, доступным и полезным.

В настоящее время в золотой фонд белорусской учебной литературы для высшей школы входит созданное Ф. М. Янковским учебное пособие “Гістарычная граматыка беларускай мовы”, выдержавшее еще при жизни автора три издания (1974–1977, 1983, 1989). До сих пор это учебное пособие остается наиболее востребованным, популярным, о чем свидетельствуют и данные интернета: на запрос в Google “Историческая грамматика белорусского языка” получаем красноречивый ответ со ссылками на книгу, о которой идет речь.

Вне всяких сомнений, упомянутый учебник появился как промежуточный итог педагогического опыта автора. Именно опыт подсказал, каким должно быть содержание пособия, каков объем включенного в него материала, каковы способы и приемы его подачи. Можно с уверенностью